

Львівський національний університет імені Івана Франка
Географічний факультет
Кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів

ЗБІРНИК

**Матеріалів IV наукової конференції
студентів, аспірантів і молодих науковців
«ГОРИЗОНТИ ҐРУНТОЗНАВСТВА»**

17 травня 2024 року

м. Львів

УДК [631.4(477):355.01(470+571-651.1)](06)

Г 69

*Друкується за ухвалою Вченої Ради географічного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол № 5 від 22 травня 2024 року).*

Організаційний комітет:

Біланюк Володимир Іванович – голова оргкомітету, декан географічного факультету.

Гетьман Тетяна Петрівна – директор Департаменту агропромислового розвитку ЛОВА.

Паньків Зіновій Павлович – завідувач кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів, професор.

Ямелинець Т. С. – професор кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів.

Телегуз О. Г. (відповідальний секретар) – доцент кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів.

Наконечний Ю. І. (секретар) – доцент кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів.

Г 69 Збірник матеріалів IV наукової конференції студентів, аспірантів і молодих науковців «Горизонти ґрунтознавства» (м. Львів, 17 травня 2024 року). Вип. 4. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. – 262 с.

Збірник містить матеріали доповідей IV наукової конференції студентів, аспірантів і молодих науковців «Горизонти ґрунтознавства», які охоплюють різні аспекти генези, властивостей, географії та екології ґрунтів, проблеми збалансованого використання й охорони ґрунтів, продовольчої безпеки України і світу та стану ґрунтово-земельних ресурсів нашої країни в умовах російської агресії.

УДК [631.4(477):355.01(470+571-651.1)](06)

Тексти публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори, а також (для студентів і аспірантів) наукові керівники.

© Львівський національний
університет імені Івана Франка, 2024
© Автори статей, 2024

УДК [911.3:332.32](477.83-24Червоноград)

**СТАН ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
В МЕЖАХ ЧЕРВОНОГРАДСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

Павло Дзядик, Петро Войтків

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
географічний факультет*

Анотація. Досліджено та проаналізовано сучасний стан і використання земель сільськогосподарського призначення Червоноградської міської територіальної громади. Загалом цей стан є кризовий. Землі с/г призначення громади зазнали значних змін унаслідок антропогенних впливів та промислового використання, що призвело до втрати значних площ цих земель, систематичного підтоплення територій, а також погіршення їх якості, стану та родючості. Певні фізико-географічні риси території також впливають на стан і використання цих земель, що позначається на характері та інтенсивності їхнього використання.

Ключові слова: територіальна громада, структура земельного фонду, землі сільськогосподарського призначення, рівень освоєності та розораності.

**CONDITION AND USE OF LAND OF AGRICULTURAL LAND
WITHIN THE CHERVONOHRAH TERRITORIAL COMMUNITY**

Pavlo Dziadyk, Petro Voitkiv

Ivan Franko National University of Lviv, Faculty of Geography

Summary. The current state and use of agricultural land in the Chervonohrad city territorial community is investigated and analysed. In general, this situation is a crisis. The community's agricultural land has undergone significant changes as a result of anthropogenic impacts and industrial use, which has led to the loss of significant areas of this land, systematic flooding of the territories, as well as deterioration of their quality, condition and fertility. Certain physical and geographical features of the territory also affect the condition and use of these lands, which affects the nature and intensity of their use.

Keywords: territorial community, structure of the land fund, agricultural land, level of development and ploughing.

Актуальність теми дослідження. Червоноградська територіальна громада (ТГ) є територією, де відбувається значний вплив індустріальних чинників. Зокрема, громада розташована в межах Червоноградського гірничо-промислового району. Саме тут і на прилеглих до неї територіях розташовані підприємства вугільної промисловості, діяльність яких безпосередньо впливає як на екологічний стан земельних ресурсів, так і на саме землекористування.

Окремим чинником антропогенного навантаження, який впливає на стан та використання земель с/г призначення, є вплив промислового видобутку корисних копалин, що неабияк позначилося на раціональному землекористуванні. У цьому випадку – це нераціональне, необдумане землекористування, відчуження земель с/г призначення, спрямоване тільки на використання надр без огляду на наслідки такої діяльності.

Строкатий рельєф, ґрунтовий покрив та різні мікрокліматичні умови також позначаються на інтенсивності використання тієї чи іншої категорії земель. Отож актуальним є розгляд сучасного стану та використання земель с/г призначення в межах громади.

Стан вивчення питання, основні праці. Дослідження сучасного стану земельних ресурсів адміністративних утворень Червоноградського району подано в деяких працях [1-5]. Однак вивченню земельних ресурсів Червоноградської територіальної громади не приділялося належної уваги.

Виклад основного матеріалу. Метою дослідження є з'ясування сучасного стану земельного фонду, а також детальне обстеження земель с/г призначення на території Червоноградської ТГ. Об'єктом дослідження є земельні ресурси ТГ, предметом – сучасний стан та використання земель с/г призначення.

Червоноградська громада розташована у північній частині Львівської області у межах Червоноградського району. Громада, згідно з фізико-географічним районуванням [6; 7], по річці Західний Буг поділяється на дві фізико-географічні країни: Західноєвропейська та Східноєвропейська рівнини. За фізико-географічними зонами північна частина території розташована у Західноукраїнській провінції широколистяних лісів, а південна – у Поліській провінції зони мішаних лісів. В межах громади виділяють такі фізико-географічні області: Люблінську (на північ від м. Червонограда), Бузьке Мале

Полісся (південний схід), Стирське Мале Полісся (південний захід). У межах фізико-географічної області Люблінська височина виділяють фізико-географічний район Сокальське пасмо. Фізико-географічна область Бузьке Мале Полісся в межах громади представлена районом Ратинське Полісся, область Стирське Мале Полісся – районом Радехівське окраїнне Полісся [6; 7].

Результати дослідження. До с/г земель належать як с/г угіддя (рілля, багаторічні насадження, сіножаті, пасовища), так і несільськогосподарські угіддя (господарські шляхи і прогони, полезахисні лісові смуги тощо) [8].

Великий вплив на землі с/г призначення здійснює екстенсивне використання їх аграрними підприємствами. Виснажливе використання ріллі та інших видів угідь с/г призначення призвело до порушення їхнього природного розвитку, зменшення родючості й активізації деградаційних процесів. Внесення значної кількості мінеральних добрив у ґрунти цих угідь змінило характер первинного ґрунтотворення.

Особливим пунктом впливу як на структуру земельного фонду, так і на стан та використання земель с/г призначення має промислова діяльність, яка проявляється у гірничо-видобувній промисловості. Сама ця діяльність спричиняє катастрофічні наслідки, пов'язані з відчуженням значних площ продуктивних земель, постійним просіданням територій видобутку корисних копалин, зростанням площ територій із сезонним підтопленням земель і багатьма іншими негативними наслідками такої діяльності.

У структурі земельного фонду Червоноградської ТГ найбільшу площу займають с/г землі – 11 917,03 га, що становить 52,24 % від загальної площі ТГ. Площа лісів по громаді становить 6191,83 га, або 27,14 %. Площа забудованих земель в громаді становить 3320,53 га, або 14,56 %. Водно-болотні ресурси займають менші площі – 1204,30 га, або 5,28 %. Відкриті землі без рослинного покриття займають 177,05 га, або 0,78 %.

Однак площа с/г земель ТГ значно різниться по адміністративних утвореннях. За даними табл. 1 простежується переважання цих земель у межах Острівського округу на південному заході (4254,01 га, або 89,10 %), Сілецького округу на півдні (2962,82 га, або 39,57 %) і Волсвинського округу на сході ТГ (1782,80 га, або 67,83 %). Найменші

СТАН ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
В МЕЖАХ ЧЕРВОНОГРАДСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

площі с/г земель є в центрі на території Червоноградської міської ради (338,30 га, або 19,02 %), а також в межах Гірницького (45,74 га, або 38,12 %) і Соснівського (90,80 га, або 45,86 %) округів.

Таблиця 1

Розподіл сільськогосподарських земель по адміністративних утвореннях
Червоноградської громади і Червоноградського району [10]

Адміністративні утворення	Загальна площа земель, га	Сільсько-господарські землі, га	Частка с/г земель від загальної площі, %
Червоноградська міська громада	22810,74	11917,19	52,24
Червоноградська міська рада	1779,00	338,30	19,02
Гірницький старостинський округ	120,00	45,74	38,12
Соснівський старостинський округ	198,00	90,80	45,86
Волсвинський старостинський округ	2628,33	1782,80	67,83
Межирічанський старостинський округ	3037,89	1338,26	44,05
Острівський старостинський округ	4774,30	4254,01	89,10
Сілецький старостинський округ	7488,22	2962,82	39,57
Поздимирський старостинський округ	2785,00	1104,30	39,65
Червоноградський район	299703,30	193310,97	64,50

Найбільшу площу с/г угідь спостерігаємо в межах Острівського (4169,71 га) і Сілецького (2929,65 га) округів, найменші – Гірницького (44,91 га) і Соснівського (90,80 га) округів і Червоноградської (337,50 га) міської ради. Загалом площа цих земель по громаді становить 11 732,41 га, або 51,43 % (табл. 2).

Для просторового уявлення про освоєння земель в тих чи інших частинах громади ми розраховували рівень освоєння земель. Рівень освоєності по громаді становить 51,43 %, тобто є середнім. Найбільшим і, відповідно, підвищеним він є в межах Острівського (87,34 %) і Волсвинського (67,83 %) округів. Середній рівень освоєння земель простежуємо в межах Межирічанського (43,70 %) і Соснівського (45,86 %) округів. Низький рівень маємо в межах Сілецького (39,12 %), Поздимирського (39,06 %) і Гірницького (37,43 %) округів, а дуже низький рівень характерний для території Червоноградської (18,97 %) міської ради.

Площі земель під господарськими будівлями та дворами є незначними. Загалом по громаді такі землі займають 113,15 га (0,5 %), а найбільше їх є в межах Острівського (58,70 га, або 1,23 %) і Сілецького (21,17 га, або 0,28 %) округів. Площі земель, зайняті господарськими шляхами та перегонами, як у громаді, так і по округах є незначними. В ТГ загалом їхня площа становить 58,88 га (0,26 %), а найбільше їх на території Острівського округу – 24,70 га (0,52 %). В інших округах їхні площі є значно меншими або відсутні (табл. 2).

Серед с/г угідь переважає рілля, площа якої в громаді становить 5 988,21 га (26,25 %). Найбільші її площі є в межах Острівського (2 727,05 га, або 57,12 %) і Сілецького (1 175,23 га, або 15,69 %) округів; найменші – в межах Соснівського (16,20 га, або 0,18 %) і Гірницького (39,03 га, або 0,32 %) округів, а також в межах Червоноградської міської ради – 111,89 га (0,62 %).

Розрахований рівень розораності по громаді становить 51,04 % і є середнім. Підвищений рівень розораності маємо в межах Гірницького (86,91 %), Поздимирського (68,83 %) і Острівського (65,40 %) округів. Середній рівень зафіксовано в межах Волсвинського (43,79 %) та Сілецького (40,12 %) округів. Низький рівень розораності є в межах Соснівського (17,84 %) і Межирічанського (30,60 %) округів, а також в межах Червоноградської міської ради (33,15 %).

Значно менші площі займають в ТГ пасовища – 2 430,20 га (10,66 %). Найбільше пасовищ є в межах Острівського (832,06 га, або 17,43 %) і Сілецького (739,04 га, або 9,87 %) округів, а найменше – в межах Червоноградської міської ради – 17,20 га (0,97 %).

СТАН ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ
В МЕЖАХ ЧЕРВОНОГРАДСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Таблиця 2
Структура сільськогосподарських земель на території Червоноградської громади, га/% [9]

Адміністративне утворення	загальна площа земель	загальна площа Сільсько- господарських земель	Сільськогосподарські землі						під госпо- дарськими шишами та перелонами	
			Сільсько- господарські угіддя	рільня	з них					під госпо- дарськими будівлями та дворами
					Сіножаті	пасовища	бараторпінні насадження	лісовища		
Червоноградська міська громада	22810,74	11917,19	11732,41	5988,21	881,49	2432,51	2430,20	113,14	58,88	
	100	52,24	51,43*	26,25/51,04**	3,86	10,66	10,66	0,50	0,26	
Червоноградська міська рада	1779,00	338,30	337,50	111,89	182,71	25,70	17,20	0,13	0,68	
	100	19,02	18,97*	6,29/33,15**	10,27	1,44	0,97	0,01	0,04	
Гірницький старостинський округ	120,00	45,74	44,91	39,03	5,88	0	0	0,83	0	
	100	38,12	37,43*	32,53/86,91**	4,90	0	0	0,69	0	
Соснівський старостинський округ	198,00	90,80	90,80	16,20	74,60	0	0	0	0	
	100	45,86	45,86*	8,18/17,84**	37,68	0	0	0	0	
Волвинський старостинський округ	2628,33	1782,80	1744,40	763,80	25,00	522,10	433,50	19,00	8,00	
	100	67,83	66,36*	29,06/43,79**	0,95	19,86	16,49	0,72	0,30	
Межирічанський старостинський округ	3037,89	1338,26	1327,62	406,30	415,52	307,50	198,30	4,64	6,00	
	100	44,05	43,70*	13,37/30,60**	13,68	10,12	6,53	0,15	0,20	
Острівський старостинський округ	4774,30	4254,01	4169,71	2727,05	34,20	576,40	832,06	58,70	24,70	
	100	89,10	87,34*	57,12/65,40**	0,72	12,07	17,43	1,23	0,52	
Сілецький старостинський округ	7488,22	2962,82	2929,65	1175,23	131,00	884,38	739,04	21,17	12,00	
	100	39,56	39,12*	15,69/40,12**	1,75	11,81	9,87	0,28	0,16	
Поздимирський старостинський округ	2785,00	1104,30	1087,82	748,71	12,58	116,43	210,10	8,68	7,50	
	100	39,65	39,06*	26,88/68,83**	0,45	4,18	7,54	0,31	0,27	

* – рівень освоєння земель; ** – рівень розораності

Площа сіножатей є дещо більшою від площі пасовищ. Загалом у громаді вона становить 2 432,51 га (10,66 %). Найбільше сіножатей є в межах Сілецького (884,38 га, або 11,81 %), Острівського (576,40 га, або 12,07 %) і Волсвинського (522,10 га, або 19,86 %) округів. Найменші площі простежуємо на території Червоноградської міської ради (25,70 га, або 1,44 %), а в межах Гірницького та Соснівського округів вони відсутні.

Найменші площі в структурі с/г угідь займають багаторічні насадження. Загалом їхня площа 881,49 га, що становить 3,86 %. Найбільше їх є в межах Межирічанського округу (415,52 га, або 13,68 %) і Червоноградської міської ради (182,71 га, або 10,27 %). В інших округах вони є значно меншими (табл.2).

Висновки. Структура земельного фонду Червоноградської ТГ є такою: найбільшою є площа с/г земель – 11 917,19 га (52,24 %), менше лісів – 6 191,83 га (27,14 %), забудованих земель – 3 320,53 га (14,56 %) і водно-болотних угідь – 1 204,30 га (5,28 %). Найбільші площі с/г земель є в межах Острівського і Волсвинського округів. Рівень освоєності у ТГ є середнім – 51,43 %.

Серед с/г угідь переважає рілля, площа якої становить 5 988,21 га (26,25 %). Найбільші її площі є в межах Острівського і Сілецького округів. Рівень розораності по громаді становить 51,04 %, тобто є середнім. Значно менші площі займають сіножаті – 2 432,51 га (10,66 %) і пасовища – 2 430,20 га (10,66 %), а найменше багаторічних насаджень – 881,49 га (3,86 %).

Сучасний стан і використання с/г земель на території громади загалом є критичним. Земельні ресурси зазнавали і зазнають значних антропогенних впливів, зокрема промислового навантаження, що призвело до катастрофічних наслідків, які пов'язані з відчуженням значних площ продуктивних земель, постійним просіданням територій, сезонним підтопленням, забрудненням поверхневих і підземних вод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войтків П. С., Іванов Є. А., Кіпчач Ф. Я Земельні ресурси. *Геоекологія Львівської області : монографія* / за заг. ред. Є. Іванова. Львів . 2021. С. 54-104.
2. Войтків П. С., Волос Ю. Я. Сучасний стан сільськогосподарського землекористування у Червоноградському районі Львівської області. Шості Сумські наукові географічні читання : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конф. (Суми, 15-17 жовтня 2021 р.). 2021. С. 51–58.
3. Войтків П. С., Гурський Р. Р. Сучасний стан та використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення Червоноградського району Львівської області. *Географія, економіка і туризм : національний та міжнародний досвід*. Матеріали XVI міжнародної конференції. Львів, 2022. С. 60–65.
4. Войтків П. С., Іванов Є. А., Телегуз О. Г. Оцінювання ступеня порушення рівноваги в агроландшафтах Червоноградського району Львівської області. *Scientific Collection «InterConf+», 28 (137): with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects»* (December 19-20, 2022; Rome, Italy), 2022. P. 206–215. DOI: 10.51582/interconf.19-20.12.2022.021
5. Войтків П. С. Іванов Є. А., Дзядик П. М. Сучасний стан лісових ресурсів Червоноградського району Львівської області. *Професор Ольга Заставецька – вчена, педагог, організатор географічної науки (до 70-ої річниці від дня народження вченої): збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 27 квітня 2023 р., Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2023. С. 163–169.
6. Геоекологія Львівської області : монографія / Ю. Андрейчук, Л. Безручко, В. Біланюк та ін. / за заг. ред. Є. Іванова. Львів. 2021. 606 с.
7. Природні ресурси Львівщини / Матолич Б. М., Ковальчук І. П., Іванов Є. А., та ін.. Львів. 2009. 120 с.
8. Паньків З. П. Методичні вказівки до практичних робіт з курсу «Земельні ресурси і земельний кадастр». Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка. 2003. 72 с.
9. Фондові матеріали головного управління Держгеокадастру у Львівській області по земельних ресурсах. Форма 6-зем. Львів. 2022.